

ОЛТИНСИМОН ҚОРАҒАТ НАВЛАРИНИНГ АГРОБИОЛОГИК ХУСУСИЯТЛАРИ ВА ЕТИШТИРИШ ТЕХНОЛОГИЯСИ

Ибрагимов Тохир Шавкатович-Академик

*М. Мирзаев номидаги боғдорчилик, узумчилик ва виночилик илмий-тадқиқот
институту Бухоро илмий тажриба станцияси директори*

Аннотация: Ушбу мақолада олтинсимон қорағат навлари ва дурагайларининг агробиологик хусусиятлари, қорағат кўчатларини етиштириш технологиясини такомиллаштирилиши ёритиб берилган.

Калит сўзлар: Олтинсимон қорағат, нав, резавор мевалар, етиштириш технологияси, агробиологик хусусияти

Резавор меваларга кулупнай, қорағат, хўжағат, маймунжон, крижовник, калина ва бошқа шу каби ажойиб ўсимликлар киритилади. Резавор мевалар ичида қорағат қимматли моддаларга бой ва улар шифобахш маҳсулотлардир.

Қорағат (*Ribes L.*) кўп йиллик бутасимон ўсимлик. Ўзбекистонда қорағатнинг қора, олтинсимон, қизил, оқ ва пенсильвань каби турлари кенг тарқалган. Қорағат экилганидан сўнг 3-йили ҳосилга киради. У қаламчалари, пархиш ва тупини бўлиш йўли билан кўпайтирилади. Илдиз тизими 2 метр чуқурликкача етади. Барглари навбат билан жойлашган, 3-5 бўлакли, оч ва тўқ яшил рангли бўлиб, баъзилари бир оз айримлари эса тарвақайлаб кетади. Кузда бу нав қорағатнинг барглари тўқ қизил ёки сарғиш қизил ранг олади. Мевали куртаклари бир йиллик новдаларида битта-биттадан, икки ва кўп йиллик шохларида эса тўп-тўп бўлиб жойлашади. Гулларида иккита гул олди бўлиб, гулкосачалари бешта. Гултожисида бешта йирик ёки ўртача шаклдаги лимон рангли ёки очсарик парраклари бўлиб, гуллаш даврида кучли ёки кучсиз антоцион ранг олади ёки умуман рангсиз бўлади. Уруғидони бир уяли, кўп уруғли. Қорағатнинг гуллаши март ойи охири апрелнинг биринчи ўн кунлигига тўғри келади, меваси эрта баҳорда май ойи охири июнь ойи бошларида пишиб етилади.

Қорағат— қаламчаларидан кўпайтирилади. Қаламчалар кузда (октябр охири - ноябр бошида) тайёрланади ёки эрта кўкламда куртаклар бўртмасдан олдин 18-20 см узунликдаги бир йиллик новдалардан олинади. Кўчатлар озикланиш майдони 80х10–15 см қилиб ўтқазилади, бунда ҳар гектар ерга 80-100 минг қаламча кетади. Кўчатлар одатдагича усулда парвариш қилинади, кузда улар ковлаб олиниб, қишда сақлаш учун чуқурлиги 30-40 см ли арикчаларга кўмилади. Уларнинг илдизлари

15-20 см узунликда бўлиши, ер устки қисми яхши ривожланган, камида 40-50 см узунликда иккита, учта новдаси бўлиши керак.

Қорағат кўчатлари экилгандан кейин иккинчи-учинчи йили дастлабки ҳосилга киради. Беш ёшидан саккиз ёшигача мўл ҳосил беради, шундан кейин меваси камаяди ва 8-10 йилга борганида ҳосил бериши камаяди. Қорағат иссиққа яхши бардош бермайди, лекин қишда совуқ урмайди. У дарахтзорлар билан ҳимояланган шимолий томондаги ён бағирларга ўтқазилгани маъқул. У ботқоқлашган ва шўр босган ерлардан бошқа барча тупроқ хилларида ўсиши мумкин. Сизот сувларининг сатҳи қора қорағат учун 1 м дан юқори бўлмаслиги керак. Қорағат боғ қатор ораларига ҳам экилиши мумкин. Кўчат ўтқозишдан олдин ернинг ҳар гектарига 40-60 т чала чириган гўнг ёки 100-150 кг фосфор ва 60-120 кг калий берилади. Кўчат ўтқазиладиган ўраларнинг чуқурлиги 45 см, кенглиги 60-70 см қилинади.

Ўсув даври мобайнида 5-10 марта суғорилади, охириги сув сентябрда – гектарига 600-800 м³ ҳисобида берилади. Шағалли ва кумоқ ерларда гектарига 400-500 м³ нормада 15 мартагача суғорилади. Дастлабки икки йилда 30-60 кг (соф модда ҳисобида) фақат азот берилади, учинчи йилдан бошлаб баҳорда гектарига 45-90 кг дан азот, 30- 60 кг фосфор, кузда эса 45 кг дан фосфор ва 60 кг дан калий берилади. Тупларнинг жуда қалинлашиб кетишига йўл қўймаслик учун ҳар йили бутаб турилади. Қора қорағат ўтқазилгандан кейин бир йиллик новдаларини 2-3 та куртак қолдириб қисқартирилади. Иккинчи йил эрта баҳорда бақувват ён новдаларини ва илдиз ёнидаги ёш новдаларини қолдириб қолганларини кесиб ташланади. Учинчи йили 3-4 та яхши икки йиллик ва 3-4 та илдиз ёнидаги шохчалар қолдирилади. Тўртинчи йили 3-4 тадан ҳар хил ёшдаги шохлар қолдирилади. Қолаётган шохлар кам ҳосил беради. Шунинг учун тўла мева туғиш даврида ҳар йили (3-4 ёшли) икки-учта шохлари кесилади. Уларнинг ўрнига 4-6 та янгилари қолдирилади. Асосий тупдан чиққан бир йиллик илдиз ён шохлари улар узунлигининг учдан бирига қисқартирилади. Ёнидан чиққан шохлар ҳам шу тариқа қисқартирилади. Кўп йиллик шохларнинг мева берадиган новдалари қисқартирилмайди. Агар улар узун бўлса, учки қисми кўпи билан 3-5 та куртак қолдириб кесилади. Нимжон, ҳосил бермайдиган шохлар кесиб ташланади. Тупда ҳар хил ёшдаги шохлардан 12-20 та қолдирилади.

Қорағатга шакл беришда ҳамда бутада тупларнинг жуда қалинлашиб ёки сийраклашиб кетишига ва яланғочланишига йўл қўйилмайди. Туп сербарг ва унда серҳосил мева новдалари етарли бўлиши керак. Қорағатнинг асосий ҳосили олдинги йилги ён новдаларида бўлади. Нечоғлик юқори тартиб шохлари кўтарилган сари мева ҳам шу қадар майдалашади. Бешинчи ёшга борганда шохлар ўсмай қўяди ва ҳосили пасаяди. Қорағатнинг мевалари июн ойида пишади, уларни

шингилшингил қилиб терилади. Шингилларда мевалар узоқ сақланади ва яхши ташилади. Қора қорағат кўпчилик навларнинг меваси шингилларда бўш туради ва пишиши билан тез орада тўкилиб кетади. Шу сабабли қорағат меваларини ўз вақтида териб олиш лозим. Қорағатни узоқ жойларга жўнатиладиган бўлса шингилдаги биринчи мева пишгандаёқ теришга киришилади. Қорағатнинг ҳосилдорлиги гектаридан 6-8 тонна, яхши ва мунтазам равишда парвариш қилиниб турилганда эса 11 тоннагача етади.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР:

1. М.М Мирзаев, Собиров М Қ. – Боғдорчилик, Тошкент 1987, 276 б.
2. Р.М.Абдуллаев, Ҳ.Р.Абдуллаева. Резавор мевали ўсимликлар, Тошкент 2020, 122 б.
3. Р.М. Абдуллаев, А.А.Қосимов. Олтинсимон қорағат навларини каламчаларидан сифатли кўчат етиштириш, Тошкент 2019-26 б.
4. Р.М.Абдуллаев, Ҳ.Р.Абдуллаева, К.Султонов, Ж.Б.Агзамходжаев, А.Қосимов. Мева, резавор мева ва цитрус ўсимликлар агротехникаси, Тошкент 2021, 104 б.
5. Т.Е.Остонақулов, С.Х.Нарзиева. Мевачилик асослари. Тошкент 2010, 208 б.